

Protetické v- v pražské mluvě

seminář Příprava a realizace
interdisciplinárního výzkumu

Osnova

- shrnutí dosavadní literatury
- metodologie našeho výzkumu
- dosavadní výsledky

Dosavadní literatura

- shrnuje James Wilson v knize *Moravians in Prague* (2010)
 - představa, že se míra užívání protetického v- v obecné češtině liší podle typů slov
 - 1. Osobní zájmena: on x von; ona x vona; oni x voni; ono x vono
 - 2. Předložky: o x vo; od x vod; [ob x vob?]; [okolo x vokolo?]
 - 3. Prefigovaná plnovýznamová slova: odejít x vodejít; odkud x vodkad (vodkud, vodkud’); [obhájit x vobhájit?]; [ohmatat x vohmatat?]
 - 4. Neprefigovaná plnovýznamová slova: okno x vokno; ocet x vocet
 - 5. Uprostřed slova po morfematické hranici: naopak x navopak; neočekávám x nevočekávám

Jednotlivé komentáře

- Gramatických slov se v- používá takřka bezvýjimečné užívání v- (Jančák 1974; 1978, Jančáková 1974)
- U plnovýznamových slov je třeba užívání protetického v- vnímat na úrovni jednotlivých slov (Sgall - Hronek 1992).
- V- se vyskytuje méně u přejímek, „spisovných slov“ a u abstraktních a technických slov (Townsend 1990).
- Empirický výzkum ukazuje, že protetické v- je častější u prefigovaných plnovýznamových slov než u neprefigovaných (Jančák 1974; 1978, Jančáková 1974, Dejmek 1986).
- Sociálně je protetické v- stylově příznakové, a to zvláště ve srovnání s jinými obecněčeskými prostředky.
- Na rozdíl od většiny jiných fonologických proměnných je protetické v- ovlivňováno vnějazykovými faktory, jako jsou sociální pozadí a úroveň vzdělání mluvčího, povaha a téma konverzace, sociálně psychologické faktory (nálada v době konverzace), a v- je obecně pravděpodobnější v emotivních kontextech či v expresivních/emočně zbarvených slovech. (Townsend 1990)

Jednotlivé komentáře II.

- Townsend uvádí, že se protetické v- nikdy neobjevuje u slov otec, ovoce a ovšem.
- Dejmek (1986) rozlišuje slova, kde je protetické v- vždy (votep, votrok), slova, kde v- není nikdy (osoba, okres, ovečka), a slova, kde je užívání v- proměnné ((v)oběd, (v)okno).
- Wilson tvrdí, že „protetické v- je inherentně proměnné a variuje regionálně a sociálně, na základě komunikační situace a na interindividuální a i intraindividuální úrovni. Protetické v- by nemělo být zkoumáno přístupem „slovo od slova“. Slova, která začínají na [o] nemohou být prostě kategorizována tak, že některá přijímají v- a jiná nikoliv.“
- Lingvisté by měli zkoumat variaci v užívání v- na základě několika nezávislých proměnných: pohlaví, věk, komunikační situace atd.

Wilsonův výzkum

- zkoumal to, jak se Moravané přizpůsobují obecné češtině v Praze
- data sbíral prostřednictvím sociolingvistických rozhovorů, které vedla jeho přítelkyně Markéta, mluvčí obecné češtiny
- mezi zkoumanými proměnnými bylo právě i užívání protetického v-

Markétino užívání v-

- Zájmena 284/129 (413) 68.77%
- Předložky 122/96 (218) 55.97%
- Zájmena + Předložky 406/225 (631) 64.34%
- Prefigovaná plnovýznamová slova 96/104 (200) 48%
- Neprefigovaná plnovýznamová slova 12/244 (256) 4.69%
- Plnovýznamová slova celkem 108/348 (456) 23.68%
- Vše dohromady 514/573 (1087) 47.29%

Jazykové faktory ovlivňující užívání v-?

- dobře počítatelné
 - délka slova
 - frekvence slova
 - přejatost/původnost
 - předpona/nepředpona (+ jaká?)
 - gramatické/plnovýznamové slovo
 - termín/netermín
 - apelativum/proprium
 - fonologická skladba? (další souhláskou -v-?)
 - předchozí slovo? (končí-li samohláskou, preference v-?, když předtím předchází -v)
- hůře počítatelné
 - expresivní – neexpresivní slovo
 - význam slova

Sociální faktory ovlivňující užívání v-?

- dobře počítatelné
 - věk
 - regionální příslušnost
 - vzdělání
 - sociální status
 - pohlaví
- hůře počítatelné
 - téma, nálada, povaha hovoru?
 - komunikační partner
 - postoje k jazyku
 - povolání (z hlediska zvyklosti mluvit)

Výzkum v rámci semináře

- jak se užívá protetické v- mezi pražskými mluvčími
- vzorek cca 16 lidí
 - mezi 20-30 lety, půlka muži, půlka ženy
 - vysokoškoláci nebo čerství absolventi (ne z filologických oborů)
 - rodilí Pražáci (+ posledních 15 let v Praze), rodiče z Prahy, případně z Čech
 - účelový výběr

Metoda

- sociolinguvistický rozhovor
 - jednotlivé účastníce semináře nahrávají rozhovory se svými známými, kteří splňují podmínky
 - rozhovor je volný, opěrné tematické okruhy
 - disciplinární problémy jiných lidí na škole
 - veselé příhody jiných lidí ze školy
 - lidová toponyma
 - převyprávět děj nějakého oblíbeného filmu, anebo filmu, který daná osoba viděla nedávno
 - zážitky z cestování
 - politická situace v ČR a ve světě
 - cca hodina, účastníce semináře mluví obecnou češtinou
 - snaha vyhýbat se protetickému v-

Vyhodnocování

- počítají se všechny výskyty a nevýskyty v-
 - výjimky: špatně slyšitelné, nerozpoznatelné
- slova jsou roztríděna do typů, které uvádí Wilson
- zachycuje se délka slovního tvaru (bez v-), zda jde o apelativum či proprium, zda jde o slovo přejaté nebo domácí a (v budoucnu) frekvence slova

Prefigovaná – neprefigovaná slova

- jak rozlišit prefigované a neprefigované slovo ze synchronního pohledu? otázka? obor?
- naše řešení: pokud slovo může po odtržení domnělé předpony mít jinou předponu, anebo funguje samostatně bez této předpony, jde o prefigované slovo

Výsledky

- doplnit

Interpretace

- doplnit

Závěr

- doplnit